

آسیب شناسی اجتماعی

(جامعه شناسی انحرافات اجتماعی)

دکتر رستم الله مدیق سروستانی

تهران

۱۳۹۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: صدیق سروسرستانی، رحمت‌الله، ۱۳۲۷ -
عنوان و نام پدیدآور: آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی) / رحمت‌الله
صدیق سروسرستانی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)،
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: هشت، ۳۰۰ ص.: جدول، نمودار.

فروست: «سمت»، ۱۱۱۳. علوم اجتماعی؛ ۵۶.

شابک: ۵- ۵۳۰- ۵۳۰- ۹۶۴- ۹۷۸- ۲۷۰۰۰۰ ریال

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Rahmatollah Sedigh Sarvestani. Social Pathology

(Sociology of Deviance).

یادداشت: چاپ اول: تابستان ۱۳۸۶، چاپ ششم: زمستان ۱۳۸۹ (با اصلاحات و اضافات)،

چاپ نهم: زمستان ۱۳۹۸.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۷۶-۲۹۲.

یادداشت: نااه.

عنوان دیگر: شناسی انحرافات اجتماعی

موضوع: انحرافات اجتماعی.

موضوع: مسائل اجتماعی.

موضوع: جرم‌شناسی

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، پژوهشکده

تحقیق و توسعه علوم انسانی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ ۱۵ ص ۸۱۱ HM

رده‌بندی دیویی: ۳۰۲/۵۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۹۴۵۷۵

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)

دکتر رحمت‌الله صدیق سروسرستانی (استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران)

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۶

چاپ ششم: زمستان ۱۳۸۹ (با اصلاحات و اضافات)

چاپ نهم: زمستان ۱۳۹۸

تعداد: ۳۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ و صحافی: مشعر

قیمت: ۲۷۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و

عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،

روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش
یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: کلیات
۴	جامعه و ما چیست؟
۱۰	آسیب شناسی اجتماعی
۱۱	کج رفتاری اجتماعی
۲۱	کنترل اجتماعی کج رفتاری
۲۸	تأثیرات اجتماعی کج رفتاری
۲۸	الف) تأثیرات منفی رفتار کج روی
۲۹	ب) تأثیرات مثبت و کارکردی کج روی
۳۲	فصل دوم: چرا مردم کج رفتاری می کنند؟
۳۳	تعریف کج رفتاری
۳۴	اثبات گرایی و کج رفتاری
۳۶	برساخت گرایی و کج رفتاری
۳۹	رویکرد تلفیقی در تعریف کج رفتاری
۴۰	چرا مردم کج رفتاری می کنند؟
۴۱	دسته بندی علل و عوامل کج رفتاری
۴۳	پارادایم اثبات گرا
۴۴	نظریه های فشار اجتماعی
۴۷	نظریه های یادگیری اجتماعی
۵۱	نظریه های کنترل اجتماعی
۵۶	پارادایم برساخت گرا

۵۶	نظریه انگ‌زنی
۶۰	نظریه پدیدارشناختی
۶۷	نظریه تضاد
۷۷	خلاصه و نتیجه‌گیری
۸۲	فصل سوم: کج‌رفتاریهای اقتصادی
۸۲	کج‌رفتاریهای اقتصادی یقه‌سفیدان
۸۴	کج‌رفتاریهای اقتصادی سازمانی
۸۸	کج‌رفتاریهای شغلی
۹۳	کج‌رفتاریهای اقتصادی: دزدان و دزدان‌پایگان
۹۳	سرقت اموال
۱۰۳	جرایم سازمان‌یافته
۱۱۵	فصل چهارم: خشونت
۱۲۲	قتلهای زنجیره‌ای و دسته‌جمعی
۱۲۴	قتل نفس (آدم‌کشی)
۱۳۳	ابزار و روشهای آدم‌کشی
۱۳۵	چرا آدم، آدم می‌کشد؟
۱۴۳	خشونت خانوادگی
۱۴۵	همسرآزاری
۱۴۶	کودک‌آزاری
۱۴۹	والدین، خواهر و برادر و سالمندآزاری
۱۵۲	فصل پنجم: خودکشی
۱۵۴	فرایند خودکشی
۱۵۸	خودکشی در ایران
۱۶۲	خودکشی در جهان
۱۶۷	ارتباط خودکشی و برخی متغیرهای اجتماعی

۱۷۸	فصل ششم: اعتیاد به مواد مخدر
۱۷۸	مواد و انواع کلی آن
۱۸۱	سیگار و توتون
۱۸۳	الکل
۱۸۸	اثرات سوء مصرف الکل
۱۸۹	الکلسم چیست؟
۱۹۰	ماری‌جوانا و حشیش
۱۹۲	تریاک
۱۹۲	سابقه تریاک در ایران
۱۹۳	مرفین و مروین
۱۹۵	کوکائین و کراک
۱۹۷	سایر مواد
۱۹۸	پیامدهای اجتماعی سوء مصرف مواد
۱۹۸	الف) دامنه مصرف مواد مخدر
۲۰۱	ب) واکنش جامعه به سوء مصرف مواد مخدر
۲۰۵	ج) پیامدهای اجتماعی - اقتصاد سوء مصرف مواد مخدر
۲۰۸	نظریه‌های مختلف درباره علل سوء مصرف مواد مخدر
۲۰۹	الف) نظریه‌های زیست‌شناختی
۲۰۹	ب) نظریه‌های روان‌شناختی
۲۱۰	ج) نظریه‌های جامعه‌شناختی
۲۱۲	مبارزه با مواد مخدر
۲۱۵	فصل هفتم: چالش‌های اخیر پیش روی نظام کنترل اجتماعی
۲۱۷	میانی دینی اجرای علنی حدود
۲۱۹	فلسفه اجرای علنی حدود
۲۲۰	تحلیل آراء و اندیشه‌های مختلف در باب اجرای حدود
۲۲۴	دیدگاه شهروندان تهرانی در مورد اجرای علنی حدود
۲۲۶	اجرای علنی مجازات‌های قانونی در سایر کشورها
۲۲۶	الف) قتل عمد و مجازات آن
۲۲۸	ب) افشای هویت مجرمین و رسوا کردن و تحت نظر گرفتن آنان

۲۳۴	تحلیل چالشهای پیش روی اجرای علنی حدود
۲۳۴	الف) وجهه بین المللی و حقوق بشری چالشها
۲۳۵	ب) وجهه حقوقی چالشها
۲۳۶	ج) وجهه اجرایی چالشها
۲۳۷	د) وجهه تنبیهی چالشها
۲۳۸	ه) وجهه عبرت آموزی چالشها
۲۳۹	و) وجهه اجتماعی - فرهنگی چالشها
۲۴۲	خلاصه و نتیجه گیری
۲۴۶	فصل هشتم: بهنجاری نظم و نابهنجاری رفتار
۲۴۷	فرد، جامعه و نظم
۲۴۹	کارکرد برابری و نظام اجتماعی
۲۵۱	تضاد گرایان و نظام اجتماعی
۲۵۴	سرمایه اجتماعی، نظم و اخلاقیات
۲۵۶	خلاصه و نتیجه گیری
۲۵۹	فصل نهم: کج رفتاریهای سایبری
۲۶۰	هک کردن
۲۶۰	وندالیسم سایبری
۲۶۱	پخش و انتشار ویروس
۲۶۲	ممانعت از دسترسی مجاز صاحبان و مشترکان به سیستم
۲۶۲	سرقت نام دامین دیگران
۲۶۵	مردم و کج رفتاریهای سایبری
۲۶۹	تبیین نظری کج رفتاری سایبری
۲۷۱	مبارزه برای کاهش کج رفتاریهای سایبری
۲۷۶	منابع
۲۹۳	نمایه

مقدمه

کج رفتاری تخلف عمدی از هنجارهای اجتماعی است. با مطالعه کج رفتاری درک بهتری از نظم اجتماعی به دست می آید و چگونگی سازمان یافتن الگوها و شیوه های زندگی کج رفتاران نیز مشخص می شود. کج رفتاری به عنوان یک پدیده اجتماعی حداقل از دو طریق عمده مطالعه شده است: (۱) واقعیاتی عینی و (۲) مسئله ای ذهنی.

جامعه شناسانی که کج رفتاری را واقعیاتی عینی می دانند بر هنجارهای اجتماعی تأکید کرده، هر نوع تخلف از آن را نابهنجار خوانده اند. این گروه فرض کرده اند که: (۱) جامعه در مورد هنجارها به نوعی وفاق رسیده و تشخیص کج رفتاری از هم نوایی کار ساده ای است، (۲) کج رفتاری با واکنش رسمی و غیررسمی مواجه می شود و (۳) مجازات کج رفتاران به حبس، بستگی بیشتر هم نوایان می شود. سؤالات عمده ای هم که برای این گروه مطرح شده عبارت است از: (۱) کج رفتاری محصول کدام شرایط اجتماعی-فرهنگی است؟ (۲) چرا کج رفتاری علی رغم همه مجازاتها ادامه می یابد؟ (۳) چگونه می توان کج رفتاری را کاهش داد با آن را مهار کرد؟

جامعه شناسانی که کج رفتاری را مسئله ای ذهنی می دانند بر تمایز کج رفتاران از هم نوایان تأکید دارند. این گروه فرض کرده اند که: (۱) کنش های متقابل مردم از طریق نمادهای مشترک انجام می شود و مردم از طریق همین تعامل نمادین یکدیگر را گونه بندی می کنند؛ (۲) کج رفتاری در چهارچوب همین فرایند مشخص می شود و انگ کج رفتاری، نمادی است که کسی را از دیگران متمایز و بدنام می کند و (۳) مردم براساس این گونه تعاریف با کج رفتاران برخوردهای متفاوتی دارند و کج رفتاران نیز براساس همین تعاریف واکنش نشان می دهند. بنابراین مسئله اصلی

این گروه از جامعه‌شناسان پاسخ به سؤالاتی از این قبیل است که: (۱) تحت چه شرایطی، کسی انگ کج رفتار می‌خورد؟ (۲) شخص انگ‌خورده چگونه نقش کج رفتار را می‌پذیرد؟ (۳) واکنش دیگران به شخص انگ‌خورده چگونه است؟ و (۴) پیامد این گونه کنشها و واکنشها چیست؟

فصول مختلف این کتاب چگونگی شکل‌گیری فرضیات دو رویکرد فوق را توضیح و به همه سؤالات مطرح شده پاسخ می‌دهد و کاستیهای تبیین هر رویکرد و قوت آن را نیز بیان می‌کنند. البته هیچ پاسخی، کامل و نهایی نیست و حتی رویکردهای جدید نیز با چالشهای مختلفی مواجه خواهند بود.

فصل این کتاب شامل کلیات و فصل دوم شرح مفصلی است از انواع عمده تعاریف و نظریه‌های مطرح در حوزه جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی که به عنوان اجزاء دو پارادایم اثباتی و براساخت‌گرا مطرح و معرفی شده‌اند. فصلهای سوم تا ششم به طرح موارد خاص کج رفتارهای اجتماعی اختصاص یافته است. در فصل سوم انواع کج رفتارهای اقتصادی یقه سفید و دزدان و دزدانان مانند کج رفتارهای اقتصادی سازمانی، شغلی، انواع سرقت و جرایم سازمان یافته و مافیایی مطرح شده است. فصل چهارم به طیف انواع خشونت شامل، دزدان قتل و خشونت خانوادگی پرداخته است. فصل پنجم به طرح فرایند خشونت، ریشه‌ها و پیامدهای آن اختصاص دارد. در فصل ششم اعتیاد به مواد مخدر و الکل، مسئله سوء مصرف این مواد و پیامدهای آن مطرح شده است. فصل هفتم به طرح چالشهای فراروی نظام کنترل اجتماعی پرداخته است. در فصل هشتم موضوع ارتباط هنجار، نظم و سرمایه اجتماعی مطرح شده است. سرانجام در فصل نهم کج رفتارهای سایبری مطرح شده است.

امید است مجموعه حاضر مورد توجه و استفاده دانشجویان، استادان، پژوهشگران و دست‌اندرکاران امور اجرای قوانین و نظام کنترل اجتماعی و همچنین امور حمایتی و بازتوانی در جامعه قرار گیرد و هر نوع نقد و اصلاحی با مؤلف در میان گذاشته شود.